

MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN

PLEIN 23 - 'S-GRAVENHAGE - TEL. 614941

Mevrouw J. Augustin-Bas
Jacques Veltmanstraat 30^{III},
Amsterdam.

Dienstonderdeel: Directie Algemene Zaken

Datum: 14 januari 1975

Onderwerp: R. Augustin.

Kenmerk: DAZ-11102

./.
Met verwijzing naar Uw schrijven van 13 januari j.l. betreffende het antwoord dat Minister van der Stoel heeft gegeven op vragen van enkele Kamerleden, moge ik U hiernevens een fotokopie doen toekomen van het desbetreffend aanhangsel bij de Handelingen van de Tweede Kamer, zitting 1974-1975, pagina 370 en volgende, waar U zowel de vragen als het antwoord van de Minister vindt afgedrukt.

De Chef der Directie Algemene Zaken

(Mr F. Simons)

3

De overlast en verkeersonveiligheid, welke veroorzaakt wordt door rijden met hoge snelheden zal door middel van strenge controle door de politie moeten worden tegengegaan. Om die controle te vergemakkelijken is bij TNO in opdracht van de Rijksdienst voor het Wegverkeer een rollenbankje in ontwikkeling, waardoor op eenvoudige wijze kan worden nagegaan of de toelaatbare snelheid wordt overschreden. Genoemd rollenbankje zal evenwel nog op enige punten moeten worden aangepast, alvorens het aan de politie ter beschikking gesteld kan worden. Met betrekking tot de overlast welke wordt veroorzaakt door geluidhinder en luchtverontreiniging kan het volgende worden opgemerkt:

Voor de meting van het geproduceerde geluid is vorig jaar, op advies van de Commissie 'Geluidhinder Wegverkeer', een nieuwe methode van kracht geworden. Bij deze methode wordt de meting verricht op een afstand van 7,5 m van de uitlaat van de bromfiets, waarbij de gemeten geluidsterkte niet boven 102 dB(A) mag liggen. Indien de meting een hogere waarde geeft, dan kan dit een aanwijzing zijn, dat de bromfiets niet meer overeenstemt met het goedgekeurde type. Op het gebied van de luchtverontreiniging door bromfietsen bestaan nationaal noch internationaal wettelijke voorschriften. Daar het echter waarschijnlijk is, dat het aandeel dat bromfietsen hebben in de luchtverontreiniging vooral in de dichtbewoonde gebieden aanzienlijk is, wordt in opdracht van de Rijksdienst voor het Wegverkeer en het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne door het Instituut voor Wegtransportmiddelen TNO aan de hand van metingen gewerkt aan het ontwerpen van een norm op dit gebied die gehanteerd kan worden bij de typekeuring. Pas nadat deze typekeuringsnorm is vastgelegd kan een norm worden vastgesteld voor zogenaamde straatcontrole. Opgemerkt kan worden dat Nederland internationaal gezien op dit gebied voorop loopt. Overigens dient ten aanzien van het probleem van de opgevoerde bromfietsen te worden bedacht, dat het voor de gebruiker betrekkelijk eenvoudig is de wijzigingen welke zijn aangebracht weer ongedaan te maken en omgekeerd.

4

Voor de beantwoording van de vraag of, en zo ja, in welke gevallen, eigenaars van opgevoerde bromfietsen een uitkering van hun verzekeringsmaatschappij ontvangen in geval van schade aan de bromfiets (casco-schade), is het van belang of de bromfiets zijn oorspronkelijke cilinderinhoud van ten hoogste 50 cm³ heeft behouden danwel die inhoud is vergroot tot boven 50 cm³. In het laatste geval heeft de bromfiets het karakter van een bromfiets verloren en behoort hij wettelijk tot de categorie motorfietsen. Vele verzekeraars hebben zich door middel van een polisvoorwaarde het recht voorbehouden vergoeding van casco-schade te weigeren indien de bromfiets is opgevoerd. Het komt praktisch niet voor, dat verzekeraars gebruik maken van dit recht, indien de opgevoerde bromfiets een cilinderinhoud heeft van ten hoogste 50 cm³. Anders wordt het wanneer de cilinderinhoud meer dan 50 cm³ bedraagt. De eigenaar/bestuurder is dan strafrechtelijk in overtreding, omdat hij in feite een motorfiets bestuurt, een voertuig, waarvoor kenteken, kentekenbewijs en een rijbewijs zijn vereist. In dat geval gaan verzekeraars eerder ertoe over te weigeren schadevergoeding te betalen. Hoewel noch het artikel in de Consumentengids van december 1973, noch de gestelde vragen ingaan op de gevolgen van het opvoeren van een bromfiets voor de schadeloosstelling van de benadeelde derde, ben ik van mening, dat dit aspect te belangrijk is om onbesproken te blijven. Vooropgesteld dient te worden dat, ingevolge artikel 11, eerste lid, van de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen, de benadeelde schadeloos wordt gesteld door de W.A.-verzekeraar van de opgevoerde bromfiets, ongeacht de cilinderinhoud van de bromfiets. Wel behouden W.A.M.-verzekeraars zich het recht voor verhaal uit te oefenen op de eigenaar van de opgevoerde bromfiets. Het verhalen der schade komt praktisch niet voor indien de bromfiets een cilinderinhoud heeft van ten hoogste 50 cm³. Van het recht van verhaal maken verzekeraars in bepaalde gevallen wel gebruik, indien de cilinderinhoud van de opgevoerde bromfiets meer dan 50 cm³ bedraagt.

482

Vragen van de leden **Kosto** (P.v.d.A.), **Jurgens** (P.P.R.), **Haas-Berger** en **De deling** van een in de Duitse Bonds-Vries (beiden P.v.d.A.) over de behandeling van de gedetineerde Nederlander. (Ingezonden 17 december 1974)

1

Is het waar, dat de Minister na een gesprek met zijn Westduitse ambtgenoot heeft verklaard, dat er ten opzichte van onder meer de in de Bondsrepubliek gedetineerde Nederlander Augustin geen sprake is van een behandeling, die als marteling is te beschetsen en dat ook overigens de behandeling van betrokkenen geen schending van de mensenrechten oplevert?

2

Is de Minister bereid zijn onder 1 vermelde verklaring nader toe te lichten? Wil hij tevens meedelen, welke stappen zijnerzijds zijn gezet om op de hoogte te geraken van de situatie waarin de gedetineerde landgenoot zich bevindt en wil hij de eventuele resultaten aan de Kamer meedelen?

3

Wil de Minister in zijn berichtgeving mede betrekken hetgeen hem ter ore is gekomen omtrent het bezoek van de z.g. commissie-Rüter aan de heer Augustin, welke groep op uitnodiging van de Duitse autoriteiten de gelegenheid heeft gekregen zich van de feiten op de hoogte te stellen?

4

Deelt de Minister de mening dat, mede gezien de Europese Conventie tot Bescherming van de Mensenrechten, verdachten van terreurdaden, dan wel medeplichtigheid daaraan, geen andere strafrechtelijke behandeling behoren te ondergaan dan verdachten van andere ernstige strafbare feiten?

Antwoord

Antwoord van Minister Van der Stoep (Buitenlandse Zaken). (Ontvangen 24 december 1974)

1

Het is inderdaad juist dat ik na een gesprek met mijn Westduitse ambtgenoot op 7 december 1974 heb verklaard dat de Nederlandse Regering begrip er voor heeft, dat de Duitse regering tegen het gevaar van terrorisme effectieve maatregelen treft en dat ik niet de indruk heb dat daarbij het wezen van de rechtsstaat, die

de Bondsrepubliek is, of de mensenrechten van de zijde van de Bondsrepubliek worden aangetast.

Naar mijn meining is er hierbij dus ook geen sprake van 'marteling' en ik heb dit woord ook niet gebruikt.

Voor betrokkene wordt van Nederlandse zijde gedaan wat gebruikelijk is met betrekking tot in het buitenland gedetineerde Nederlandse staatsburgers en zelfs meer dan dat.

2

Bij een bezoek tijdens het Consulaat-Generaal te Frankfort aan betrokkene in de gevangenis te Stuttgart-Stammheim, begin april van dit jaar, dat op aanwijzing van de betrokken rechterlijke instantie in bijzijn van enige Duitse ambtenaren en een tolk plaats had, gaf hij te kennen pogingen tot het verkrijgen van toestemming voor een gesprek onder vier ogen overbodig te achten. Een aanvraag voor een volgend bezoek, enkele weken later, moest door het Consulaat-Generaal te Hamburg opnieuw worden ingediend, omdat betrokkene dossier was overgedragen aan de rechtbank te Osnabrück, terwijl hij zelf was overgebracht naar Hannover. Beide genoemde plaatsen liggen in het ressort van het Consulaat-Generaal te Hamburg.

Op 15 juni 1974 weigerde betrokkene de Nederlandse consul te ontvangen, omdat geen bezoek onder vier ogen was toegestaan.

Op 23 augustus 1974 liet het Consulaat-Generaal betrokkene schriftelijk weten dat het bereid is hem de gebruikelijke consulaire bijstand te verlenen, zo hij uit wenst; hij diende dan echter om bezoek van de consul te vragen en daarbij te verklaren, dat hij de geldende bezoekersregels aanvaardde. Hij heeft op deze brief nimmer gereageerd.

Betrokkene ontving de consul voor een gesprek onder vier ogen, op 22 oktober 1974 — over dit bezoek hieronder meer. Hij weigerde echter de consul te ontvangen op 8 en op 20 november 1974, ofschoon een gesprek onder vier ogen was toegestaan. Op 13 december 1974 ontving hij de consul weer wel, zodat gehoopt wordt dat het contact tussen gedetineerde en Consulaat-Generaal voortaan normaal zal verlopen.

Er is nauw telefonisch contact tussen het Consulaat-Generaal en de directie van de gevangenis, tenelnde nauwkeurig van betrokkene's toestand op de hoogte te blijven.

Op 13 september 1974 ging betrokkene, tegelijk met andere leden van de zgn. Baader-Meinhof-groep in hongerstaking. Op 10 oktober werd hem te Hannover voor het eerst kunstmatige voeding toegediend. Deze behandeling kon echter op dat ogenblik te Hannover niet worden voortgezet, weshalve hij op 14 oktober 1974 werd overgebracht naar het penitentiair ziekenhuis te Lingen. In Lingen is geprobeerd betrokkene ertoe te brengen, zijn hongerstaking op te geven en toen deze poging faalde, werd hij op zaterdag 19 oktober 1974 overgebracht naar het Academisch Ziekenhuis te Hannover. Bij aankomst aldaar nam hij bouillon en koffie tot zich en kreeg hij kunstmatige voeding, langs intraveneuze weg, waartegen hij zich niet verzette.

In de morgen van maandag 21 oktober 1974 verzocht, en verkreeg, de consul te Hamburg toestemming hem in het ziekenhuis te bezoeken. Dit bezoek had de volgende dag plaats. Op 22 oktober 1974 vernam de consul, kort voor zijn vertrek, van het ziekenhuis, dat betrokkene de avond tevoren was teruggebracht naar de gevangenis, omdat een algemeen medisch onderzoek had uitgewezen dat zijn toestand geen reden gaf tot langer verblijf in het ziekenhuis. Ofschoon de directie van de gevangenis op dat tijdstip niet bereikbaar bleek, begaf de consul zich niettemin naar Hannover om betrokkene te bezoeken. Bij aankomst aldaar werd hem zonder meer een gesprek onder vier ogen met hem toegestaan. Dat was het 'onverwachte bezoek', dat destijds in de pers als zodanig werd vermeld.

Aan de rapportage van de consul ontleen ik het volgende.

Van de eerste dag van zijn verblijf in de gevangenis te Hannover af, is deze Nederlander ondergebracht geweest in een cel gelegen aan een gang, die deel uitmaakt van het lazaret. Alle cellen op deze gang hebben uitzicht op een binnenplaats. Voorbij het midden is in deze gang een ijzeren deur aangebracht. De gang mondt uit (zoals in ontelbare Nederlandse huizen) in een badkamer; ook de badkamer heeft een raam, dat uitzicht geeft op de binnenplaats.

Dit is dan de zogenaamde 'Toter Trakt', letterlijk: doodlopende gang, in een aantal publikaties ten onrechte verstaald als 'dodenvleugel'. In de gevangenis te Hannover bestaat geen 'dodenvleugel'.

Naast de badkamer liggen twee cellen, die als spreekruimten zijn ingericht. In de cel daarnaast heeft betrokkene tot

14 oktober 1974 verbleven. De volgende cel was bestemd tot wachtlokaal voor twee bewakers; de twee cellen daarnaast waren, althans telkens wanneer de consul de gevangenis bezocht, door gedetineerden bewoond. Bij zijn terugkeer uit Lingen was betrokkene's voormalige cel bezet; hij is thans ondergebracht in een cel aan de andere zijde van genoemde ijzeren deur. In alle cellen op deze gang bevindt het raam zich ongeveer een meter boven de grond. Tot ongeveer 65 cm hoogte bestaat dit raam uit kleine ruitjes; daarboven bevindt zich een tuimelraam, dat de gedetineerde zelf kan openen en sluiten. Aangezien betrokkene in een vorige gevangenis dergelijke ruitjes wel eens had ingedrukt, was in Hannover voor dit deel van het raam een plexiglasplaat aangebracht. Het tuimelraam bleef echter onverlet en het is duidelijk dat de daaronder aangebrachte glasplaat niet als geluidswering bedoeld was. Andere bijzondere voorzieningen heeft de consul in de oude cel niet kunnen constateren. In betrokkene's huidige cel is ook de plexiglasplaat niet aanwezig.

De binnenplaats, waarop alle cellen op deze gang uitzicht hebben, kenmerkt zich, zoals de meeste binnenplaatsen, door rust. Vanuit de gang dringen in de cellen, bij gesloten deur, slechts onbestemde geluiden door. Het gaat echter te ver hieruit te concluderen dat betrokkene onderworpen zou zijn aan bewuste geluidsisolatie. In tegenspraak met deze bewering is ook het feit, dat hij de beschikking had, en nog heeft, over een kleine transistorradio. Dit apparaat heeft weliswaar een bescheiden bereik, maar het stelt de gedetineerde in staat om, onafhankelijk van enige distributie, bijvoorbeeld de nieuwsberichten te beluisteren. Hij ontvangt bovendien kranten, waaronder een Nederlands dagblad, en een tijdschrift.

Het is juist, dat betrokkene in strenge afzondering van zijn medegedetineerden wordt gehouden. Deze maatregel berust op veiligheidsoverwegingen en is mede het gevolg van het feit, dat betrokkene in januari van dit jaar, in een andere gevangenis, gepoogd heeft door hemzelf vervaardigde pamfletten onder zijn medegevangenen te verspreiden, waarin hij hen oproep tot weerstand en tot het gebruik van geweld.

Bij dit alles dient naar het voorkomt ook niet uit het oog te worden verloren, dat er pogingen zijn geweest, leden van de zgn. Baader-Meinhof-groep te be-

vrijden en dat als gevolg van terreuracties van deze groep, reeds verscheidene mensenlevens zijn te betreuren. Betrokkene ondergaat evenwel geen uitzonderingsbehandeling. Andere gedetineerden die, ofschoon niet politiek geïnteresseerd, eveneens gevaarlijk worden geacht, zijn aan eenzelfde regime onderworpen.

Het is echter een feit, dat betrokkene van de contacten, die binnen zijn bereik zijn, geen gebruik maakt. Hij weigert het woord te richten tot het gevangenispersoneel. Pogingen van de medische staf om een gesprek aan te knopen over een neutraal onderwerp stuiten af op zijn afwijzende houding. Hij heeft niet alleen tot dusverre geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om bezoek van een geestelijk verzorger aan te vragen, doch heeft recentelijk zelfs een geestelijke, die op zijn ronde toevallig ook in zijn cel verscheen, eigenhandig buiten de deur gezet. Omtrent het moeizaam verlopend contact met de consul werd reeds een en ander opgemerkt.

anderlijke vermelding verdient het contact met de advocaten. Aanvankelijk heeft betrokkene, bij zijn gesprekken met zijn verdedigers, van hen gescheiden door een geperforeerd venster. Uit protest tegen deze voorziening lieten de advocaten van begin maart tot de eerste week van september 1974 ieder bezoek aan hem achterwege. Met betrekking tot deze voorziening en met betrekking tot de omstandigheden van detentie (die de advocaten uit eigen aanschouwing niet gekend kunnen hebben) dienden de advocaten bezwaarschriften in bij de betrokken rechtbanken. Aanvankelijk werden deze bezwaren alle afgewezen. De rechtbank te Osnabrück echter beval een 'descente sur lieu', die op 6 augustus 1974 plaats had, en waarbij twee advocaten aanwezig waren. Op grond van de bevindingen van de bij deze schouw betrokken rechter besliste de rechtbank te Osnabrück op 5 september 1974 onder afwijzing van de overige bezwaren, dat betrokkene zonder de belemmering van een scheidende glasplaat met zijn advocaten moest kunnen spreken. Eerst na deze uitspraak hebben de advocaten hun bezoeken aan hem vervat. Momenteel zouden zij hem gemiddeld éénmaal per week bezoeken; deze gesprekken hebben onder vier ogen plaats en duren telkens anderhalf tot twee uur. Teneinde het onderwerp sociale contacten af te ronden, zij vermeld dat aan betrokkene in september 1974, in november en ook nog deze maand is

voorgesteld, voor het geval hij onder de eenzaamheid zou lijden, een verzoek in te dienen om met een medegevangene in één cel te worden ondergebracht. Hij heeft deze voorstellen telkenmale van de hand gewezen.

Op het ogenblik zou betrokkene niet in een cel buiten de 'ziekenboeg' geplaatst kunnen worden, omdat hij nog steeds in hongerstaking is en aangevoerd op kunstmatige voeding. Hierboven vermeldde ik reeds dat in het gevangenisziekenhuis te Lingen pogingen zijn gedaan hem te bewegen, zijn hongerstaking op te geven. Hij wenste op dat openblik uitsluitend water tot zich te nemen. Inderdaad is hem gedurende drie dagen water onthouden; daarentegen werden hem allerlei dranken met enige voedingswaarde, o.a. ook bier en aantrekkelijk vast voedsel aangeboden. Van medische zijde is wel betoogd, dat het aanbieden van dergelijke dranken, na een periode van hongerstaking, ernstige gevolgen kan hebben. Ik kan daar slechts tegevoert stellen, dat de bouillon en de koffie, die hij na aankomst in het Academisch Ziekenhuis te Hannover tot zich nam, hem blijkbaar niet hebben geschaad.

Bepaalde berichten hielden de bewering in, dat de maatregel van wateronthouding de instemming had van de rechtbank te Osnabrück. Dit is onjuist. Toen het bericht van bedoelde maatregel deze rechtbank ter ore kwam, heeft, integendeel, de 'grosse Straf-kammer' van deze rechtbank bevolen dat deze maatregel terstond moest worden gestaakt. Hieruit moge blijken, dat deze rechtbank niet alleen klachten onderzoekt, maar ook ingrijpt, wanneer zulks nodig voorkomt.

Intussen had betrokkene aan zijn verblijf te Lingen op zijn eigen — zij het wellicht niet aldus bedoelde — wijze een einde gemaakt. Nadat hij reeds hem voorgezet vast voedsel buiten de deur had gezet, gooide hij een hem aangeboden glas melk in het gezicht van de behandelende geneesheer. Deze was daardoor zo van zijn stuk gebracht, dat hij een hartaanval kreeg en zelf in het ziekenhuis moest worden opgenomen. Hij verbleef daar nog, toen de in vraag 3 bedoelde commissie Lingen bezocht.

Het wegvallen van deze arts maakte verdere behandeling te Lingen onmogelijk, weshalve besloten werd betrokkene over te brengen naar het Academisch Ziekenhuis te Hannover.

Sedert zijn terugkeer in de gevangenis te Hannover wordt hij kunstmatig gevoed. Bij gelegenheid van een bezoek van zijn moeder op 21 oktober 1974 heb ik er meermalen bij haar op aangedrongen haar invloed op haar zoon aan te wenden, opdat hij zijn hongerstaking zou beëindigen. Zijn moeder verklaarde zich hiertoe echter niet bereid.

Aanvankelijk nam betrokkene een aantal calorieën tot zich, dat ruimschoots voldoende moest worden geacht, in de vorm van een met de nodige voedingsstoffen verrijkt vitaminepreparaat, dat hij zelf met melk aanroerde tot een pap, die hem vervolgens tweemaal per dag door een arts werd toegediend. Op 10 november 1974 deelde hij de gevangenisdirectie schriftelijk mede, dat hij voortaan, behalve voedsel, ook vochttoediening zou weigeren. Deze dorststaking duurde slechts enkele uren en eindigde nadat een van de advocaten met hem een telefoongesprek had gevoerd.

Nadat hij nog enige malen wijziging in zijn dagrantsoen had gebracht, ging betrokkene op 13 december 1974 over tot een totale hongerstaking, zij het dat hij wel water tot zich nam. Aangezien deze actie onvermijdelijk moest leiden tot gedwongen voeding, besloot hij, voor dit alternatief gesteld, op 17 december 1974 tot de kunstmatige voeding terug te keren.

Tijdens het vermelde bezoek van betrokkene's moeder, op 21 oktober 1974, was zij vergezeld van haar juridische raadsman, de heer Bakker Schut, en een psycholoog, de heer Teuns. In het bijzonder mr. Bakker Schut drong er op aan dat hij en/of de heer Teuns, als vertrouwensmannen van betrokkene, in de gelegenheid zouden worden gesteld, met hem onder vier ogen te spreken. Ik zegde toe — en ik gebruik thans de terminologie van het verslag, dat de heer Teuns van dit gesprek maakte — de mogelijkheden hiertoe te zullen onderzoeken. Op 5 november 1974 heb ik hierop medegedeeld, dat een dergelijk bezoek moest worden aangevraagd, dat het niet uitgesloten behoefde te worden geacht, dat een dergelijk bezoek zou worden toegestaan, maar dat er rekening mee moest worden gehouden dat bij het bezoek een tolk en een lid van het gevangenispersoneel aanwezig zouden zijn. Toen mij, uit een brief van mr. Bakker Schut, eveneens van 5 november 1974, bleek, dat hij in de mening verkeerde, dat ik had toegezegd bij de

Duitse autoriteiten te zullen interveniëren, om een dergelijk bezoek mogelijk te maken, heb ik niet nagelaten hem – bij een brief van 11 november 1974 – op de onjuistheid van deze mening te wijzen.

Uit het rapport van de consul over zijn bezoek aan de gedetineerde op 13 december 1974 blijkt mij, dat bij betrokkene de mening heeft postgevat, dat ik aan zijn moeder zou hebben toegezegd, dat ik een onafhankelijke, objectieve commissie zou samenstellen en uitzenden. Ik heb een dergelijke toezegging niet gedaan, noch heb ik ooit het voornemen gekoesterd tot de samenstelling van enige 'commissie'. Dit misverstand is te betreurenswaardiger, omdat het aanleiding is geweest dat het bezoek aan betrokkene van de commissie bedoeld in vraag 3, bij voorbaat door hem en zijn advocaten is afgewezen, zoals blijkt uit een door de advocaat Groenewold op 2 november 1974 aan de pers uitgegeven communiqué.

3

Zoals bekend heeft de commissie, die naar de naam van de initiatiefnemer wel de 'commissie-Rüter' wordt genoemd, na haar terugkeer uit de Bondsrepubliek, in een persconferentie mededeling gedaan van haar bevindingen. Een ambtenaar van mijn ministerie heeft deze persconferentie bijgewoond. Bovendien heb ik op 19 november 1974 een gesprek gehad met prof. Rüter en mr. Van Bennekom namens hun bevindingen; dr. Van Geuns kon, wegens uitstедigheid, bij dit gesprek niet aanwezig zijn. Ten slotte kan ik mededelen, dat het verbatim verslag van deze persconferentie door belangstellenden, naar ik aanneem, kan worden aangevraagd bij prof. Rüter dan wel bij een der andere leden van bedoelde commissie. Behalve uit prof. mr. C. F. Rüter, dr. H. A. van Geuns en mr. W. J. van Bennekom bestond de commissie, die op uitnodiging van de Ambassade van de Bondsrepubliek Duitsland van 4 t/m 6 november 1974 zich op de hoogte heeft gesteld van de omstandigheden, waaronder betrokkene in Hannover wordt gedetineerd, uit drs. A. J. J. Crijnen en mr. F. Kuitenbrouwer. Bedoelde commissie heeft op 9 november 1974 te 's-Gravenhage een persconferentie gehouden. In het naar aanleiding hiervan uitgegeven persbericht zet de commissie uiteen, dat zij van mening is, dat de omstandigheden, waaronder betrokkene in de strafgevangenis te Hannover wordt vastgehouden, naar haar mening niet vol-

ledig worden gerechtvaardigd door de daarvoor aangevoerde veiligheidsargumenten. Met name is de commissie ook van mening, dat deze omstandigheden zouden moeten leiden tot het blokkeren van elementaire menselijke contacten, die juist in een gevangenisituatie ter wille van de instandhouding van de persoon, gehandhaafd zouden dienen te worden.

Zoals hierna nog wordt uiteengezet, is het sociale isolement, waarin betrokkene is komen te verkeren, voor een deel aan zijn eigen ideologische instelling te wijten, op grond waarvan hij van verschillende faciliteiten geen gebruik wenst te maken.

Tijdens de hogerbedoelde persconferentie heeft prof. Rüter onder meer uiteengezet, dat het initiatief tot deze commissie van hem was uitgegaan en dat hij ook de namen van de meeste andere leden had gesuggereerd. Hij deelde voorts onder meer mede, dat de familie en de verdediging van betrokkene, alsook ten slotte betrokkene zelf, een gesprek met de commissie had geweigerd. Betrokkene had zijn weigering gemotiveerd met de mededeling dat hij 'de commissie beschouwde als instrument van de Duitse justitie' en dat haar bezoek de komst van de door mij te sturen commissie doorkruiste.

Prof. Rüter wees er verder o.a. op, dat het feit, dat de zaak van betrokkene sub judice is, zekere beperkingen met zich bracht en voorts, dat het bezoek niet meer kon zijn dan een momentopname, waarbij als voorbeeld werd genoemd het feit, dat betrokkene ten tijde van dit bezoek in een andere cel was ondergebracht dan een maand tevoren.

Voor het overige moge naar het hoger- vermeldde verbatim rapport worden verwezen, waarin ook de mededelingen van de andere commissieleden zijn weergegeven.

4

Het antwoord op deze vraag luidt bevestigend. Voor een beter begrip moge ik dienaangaande nog het volgende opmerken.

De omstandigheden der detentie van betrokkene worden op grond van de in de Bondsrepubliek Duitsland geldende wettelijke bepalingen vastgesteld door onafhankelijke rechters. Aanmerkingen op of klachten betreffende deze omstandigheden zijn voornamelijk gebaseerd op het feit, dat betrokkene alleen in een cel is ondergebracht of op de

aard van de voorzieningen in deze cel en verder op de duur van de voorlopige hechtenis.

Weliswaar bevindt betrokkene zich inderdaad alleen in een cel, doch hij is niet op zodanige wijze van menselijk contact afgesneden, dat zulks ook maar op enige wijze als 'marteling' zou kunnen worden omschreven. Hij kan bezoek van familieleden en van zijn advocaten ontvangen en heeft geregeld contact met het personeel der gevangenis. Bovendien beschikt hij, zoals reeds eerder werd vermeld, over een radio.

De lange duur van de voorlopige hechtenis is grotendeels toe te schrijven aan het gebruik, dat door betrokkene en andere gedetineerden, die in een analoge positie verkeren, evenals door hun advocaten, wordt gemaakt van procedurele middelen. Zo wordt bij voorbeeld door betrokkenen een verregaand gebruik gemaakt van het recht, te weigeren vragen te beantwoorden. In zijn algemeenheid kan dan ook niet worden gezegd, dat verdachten van terreurdaden in de Bondsrepubliek een andere strafrechtelijke behandeling ondergaan dan verdachten van andere ernstige strafbare feiten. Wel worden bij bepaalde gedetineerden – en juist bij personen die ervan verdacht worden lid te zijn van terreurgroepen, doet zich deze noodzakelijkheid veelal voor – aanvullende veiligheidsmaatregelen noodzakelijk geacht. Volgens het Duitse Wetboek van Strafvordering is hechtenis in een cel alleen geen uitzondering.

Bij de Commissie voor de Bescherming van de Mensenrechten, te Straatsburg, is door gedetineerden van de z.g. Baader-Meinhofgroep een aantal klachten tegen de regering van de Bondsrepubliek ingediend:

- een klacht van Horst Mahler wegens schending van artikel 3 der Conventie door het opleggen van strenge eenzame hechtenis gedurende meer dan twee jaar,
 - een klacht van Monika Berberich wegens schending van artikel 5 sub 3 der Conventie wegens de lange duur der voorlopige hechtenis,
 - een klacht van Baader, Meinhof, Meins en Grundmann wegens vermeende schending van artikel 3, 6, 8 en 10 van de Conventie.
- Beide eerstgenoemde klachten zijn door de commissie wegens 'klaarblijkelijke ongegrondheid' afgewezen, inzake de derde is nog geen beslissing genomen.

De tegenwerking die de justitiële autoriteiten in de Bondsrepubliek zowel van de zijde van de gedetineerden als van hun advocaten tot nu toe hebben ondervonden, heeft geleid tot wijzigingen in het strafprocesrecht aldaar, die, naar verluidt, per 1 januari 1975 in werking zullen treden. Ingevolge deze wijzigingen wordt o.m. het aantal verdedigers, dat tijdens een en dezelfde procedure als zodanig kan optreden, beperkt tot drie, terwijl het onder de huidige wettelijke bepalingen voorkwam, dat sommige verdachten 5, 10 of zelfs meer verdedigers hadden. Ook kan bij ernstig vermoeden van misbruik van rechten, een verdediger van de vereiste medewerking in het strafproces worden uitgesloten op grond van een rechterlijke beslissing. Voorts zal de behandeling van een zaak ter terechtzitting in de toekomst eventueel kunnen plaatsvinden in afwezigheid van de verdachte, wanneer deze zich opzettelijk in een toestand heeft gebracht, waarin het hem niet mogelijk is om aan de behandeling van de zaak ter terechtzitting deel te nemen (bij voorbeeld ten gevolge van hongerstaking).

Als jongste ontwikkeling werd nog vernomen, dat de voorzitter van de strafkamer van de rechtbank te Osnabrück op 17 december 1974 heeft beslist, dat de deelname van de Nederlandse gedetineerde in kwestie aan een door een ambtenaar van de gevangenis geleide groep voor de besteding van de vrije tijd is toegestaan, evenals deelname aan het luchten en bewegen in de open lucht, te zamen met andere gedetineerden.

Volgens de laatste berichten wenst betrokkene echter niet aan dit gemeenschappelijk luchten deel te nemen. Te zelfder tijd werd opnieuw vernomen, dat betrokkene onderbrenging in een cel gemeenschappelijk met anderen heeft geweigerd.

Volgens de verwachtingen der autoriteiten in de Bondsrepubliek zou het proces tegen betrokkene mogelijk ongeveer medio februari 1975 een aanvang kunnen nemen.

483

Vragen van de leden **Waalkens, De Koster en Wiegel** (allen V.V.D.) over het *stemgedrag* van de Nederlandse delegatie bij de V.N. inzake een Mexicaans voorstel over het nationaliseren van buitenlandse ondernemingen. (Ingezonden 11 december 1974)

1 Hebben de Ministers kennis genomen van het artikel¹ onder de kop 'Wettige diefstal' betreffende de stemonthouding van Nederland in de politieke commissie der V.N. aangaande een Mexicaans voorstel, waarbij elk land het recht krijgt om buitenlandse ondernemingen te nationaliseren en de vergoeding daarvoor te laten regelen door de nationale gerechts-hoven?

2 Zijn de Ministers op de hoogte van de gevoelens van schrik en onzekerheid in het Nederlandse bedrijfsleven hieromtrent? Zo neen, willen zij dan de moeite nemen zich dienaangaande op korte termijn te oriënteren?

3 Zijn de Ministers het eens met de stelling, dat met het aannemen van deze resolutie 'alle lust aan buitenlandse industrieën wordt ontnomen om zich in de ontwikkelingslanden te vestigen'?

4 Indien de Ministers vraag 3 ontkennend of niet geheel ontkennend beantwoorden, willen zij dan tevens aangeven op welke wijze de genoemde resolutie moet worden uitgelegd ten gunste van de ontwikkelingslanden, gezien het feit, dat het overgrote deel van investeringen aldaar moet komen (van bedrijven) uit de ontwikkelde landen?

5 Is het waar, dat de instructie aan de Nederlandse delegatie afkomstig was van Minister Pronk?

6 Zo ja, was deze instructie het gevolg van een beslissing van het kabinet, van overleg met de ambtgenoten van Economische Zaken en van Landbouw en Visserij, of van de Minister alleen?

¹ In het 'Algemeen Dagblad' van 10 december jl.

Antwoord

Antwoord van Minister-President **Den Uyl**, mede namens de Ministers van Buitenlandse Zaken, van Economische Zaken en van Landbouw en Visserij. (Ontvangen 30 december 1974)

1, 5 en 6

Tijdens de UNCTAD-conferentie in Santiago de Chile in april/mei 1972 (UNCTAD III) lanceerde de President van Mexico het denkbeeld van een Handvest van Economische Rechten en Plichten van Staten.

Het Mexicaanse initiatief werd door UNCTAD III overgenomen, waarbij Nederland voorstemde. Dit heeft geleid tot de instelling door de Algemene Vergadering der Verenigde Naties van een werkgroep van 40 landen, waaronder Nederland, om een tekst van een Handvest op te stellen.

De uiteindelijke ontwerp tekst, die op 21 november 1974 door 93 ontwikkelingslanden in resolutievorm werd ingediend bij de Economische Commissie en vervolgens op 12 december 1974 bij de Algemene Vergadering der Verenigde Naties zelf, was gebaseerd op het resultaat van twee jaar overleg in deze werkgroep. Dit overleg had geleid tot overeenstemming over een groot aantal artikelen. Ten aanzien van een aantal andere artikelen lagen de standpunten echter nog uiteen. Te zamen met andere landen heeft Nederland aangedrongen op voortzetting van het overleg. De indieners van de resolutie hebben er echter de voorkeur aan gegeven hun voorstel nog tijdens de najaarszitting 1974 van de Algemene Vergadering in stemming te brengen, hetgeen in de plenaire bijeenkomst daarvan, 120 voorstemmen, 6 tegenstemmen en 10 onthoudingen (waaronder Nederland) opleverde. Het in het 'Algemeen Dagblad' bedoelde onderdeel van het Handvest, waarnaar in vraag 1 wordt verwezen, is vervat in hoofdstuk II, artikel 2, lid 2 (c).

Bij de artikelsgewijze stemming in de Economische Commissie heeft Nederland dit onderdeel van de resolutie verworpen en zich niet, zoals uit het bewuste krantartikel zou kunnen worden afgeleid, daarop onthouden. Daarbij werd de volgende stemverklaring afgelegd: '... we voted against sub paragraph 2 (c) because this paragraph does not contain two basis conditions for the right of every State to nationalize, expropriate or transfer ownership of foreign property, that is to say the